

УДК 784

DOI 10.32782/2224-0926-2023-2-45-6

Ксіонг Ченгіанг

аспірант кафедри теорії музики,

Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка

<https://orcid.org/0009-0003-2536-541X>

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ МОВИ КИТАЙСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПІСНІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ ХУАН ЦЗИ «ТРИ БАЖАННЯ ТРОЯНД»

У статті досліджуються особливості музичної мови одного з основоположників жанру художньої пісні у Китаї – Хуан Цзи на прикладі композиції «Три бажання троянд». Окреслюються історичні та соціальні передумови створення твору: віршів – дослідником класичної літератури поетом Лонг Ці, музики – композитором та музикознавцем Хуан Цзи.

Основні віхи життя і творчості підтверджують, що Хуан Цзи є не лише відомим композитором, але й знаним теоретиком-музикознавцем, а також творцем системи професійної музичної освіти у Китаї.

Задум лаконічної вокальної композиції виник як реакція на трагічні події в історії Китаю. Твір відображає низку відчуттів, настроїв, емоцій митців. Образ головної героїні, а саме думки автора, передані з допомогою багатогранного символу – троянди. Сам образ, його єдність з природою передані у музиці, близькій до романтичних традицій.

Комплексний аналіз виражальних засобів – мелодики, гармонії, ритму твору свідчить про тонку майстерність композитора, котрий відобразив мінімальні градації її настроїв та станів. Фольклорні елементи поєднуються зі співзвуччями мажоро-мінорної системи з акцентом на тоніко-субдомінантові функції, притаманні гармонізації народно-пісенних зразків. Розвиток музичної тканини досягається з допомогою варіантного та секвенційного принципів розвитку, що властиво обом традиціям.

Відзначено, що вокальну партію та акомпанемент фортепіано збагачує лірико-драматичний тембр скрипки: він не лише служить для повнішого розкриття задуму вірша, але й збагачує фактуру твору.

Детальний аналіз твору доводить, що система символів, характерна для китайської поетичної традиції, майстерно поєднується з низкою виражальних музичних засобів, які вказують на їх європейське романтичне походження.

Ключові слова: музична мова, символи, виражальні засоби, вокальна музика, китайська художня пісня, європейська традиція, Хуан Цзи.

Xiong Chengjian. Features of the musical language of the Chinese art song of the first third of the 20th century by Huang Zi “Three Desires of a Rose”

The article deals with the peculiarities of the musical language of one of the founders of the art song genre in China – Huang Zi on the example of the work “Three Wishes of Roses”. The historical and social prerequisites for the creation of the work are outlined: the poems – by the researcher of classical literature Long Qi, the music – by the composer and musicologist Huang Zi. The main milestones of his life and work confirm that Huang Zi is not only a famous composer, but also a recognized music theorist and scholar, as well as the creator of the system of professional music education in China.

The idea of a laconic vocal composition arose as a reaction to the tragic events in Chinese history. The work reflects the range of feelings, moods, and emotions of the artists. The image of the

protagonist, namely the author's thoughts, is conveyed through a multifaceted symbol – a rose. The image itself, its unity with nature, is conveyed in music close to romantic traditions.

A comprehensive analysis of the work's expressive means – melody, harmony and rhythm – reveals the composers' subtle skill in reflecting the minimal gradations of her moods and states. Folklore elements are combined with harmonies of the major-minor system with an emphasis on tonic-subdominant functions inherent in the harmonization of folk song patterns. The development of the musical fabric is achieved through the variant and sectional principles of development characteristic of both traditions.

It is noted that the vocal part and piano accompaniment are enriched by the lyrical and dramatic timbre of the violin: it not only serves to more fully reveal the intent of the poem, but also enriches the texture of the work.

A detailed analysis of the work proves that the system of symbols characteristic of the Chinese poetic tradition is skilfully combined with a number of expressive musical means that indicate their European romantic origin.

Key words: *musical language, symbols, expressive means, vocal music, Chinese art song, European tradition, Huang Zi.*

Вступ. Хуан Цзи (黄自) – один із найвідоміших та найпопулярніших композиторів Китаю першої третини ХХ століття, визнаний класик китайської музики. Його композиторська діяльність вважається вершиною у галузі художньої пісні. Окрім написання музики, Хуан Цзи є знаним теоретиком-музикознавцем, а також творцем системи професійної музичної освіти у Китаї. У своїх працях митець відзначав, що у зазначений період (20–30-і роки ХХ століття) «... китайська музика все ще перебуває на стадії дитинства, і якщо він негайно перейде до нової музики, це неминуче призведе до «втрати» для студентів, науковців і поціновувачів»¹.

І тому Хуан Цзи доклав максимум зусиль для закладення основ музичної освіти, маючи намір крок за кроком привести Китай «...від класичної стадії старої музики до сучасної нової музики»².

Зацікавлення та любов до мистецтва, вивчення різних його галузей було закладено Хуан Цзи ще з дитинства. Великий інтерес до музики у нього поєднувався не тільки з любов'ю до співів, але й до літератури, що вплинуло на його подальшу різносторонню творчість. Так, з 1910 р. композитор навчається в шанхайській початковій школі, з 1916 – продовжує освіту в Університеті Цінхуа, вивчаючи західну музику по класу фортепіано та вокалу. 1924 року отримує диплом з відзнакою та стипендію для навчання в коледжі шт. Огайо (Америка) за спеціальністю «Психологія». Додатковими предметами були теорія музики, гармонія, сольфеджіо. Навчаючись у Єльському університеті, створив Симфонію під програмною назвою «Ностальгія» (1929), яка стала першим твором симфонічного жанру в Китаї.

Перед поверненням до Китаю після закінчення навчання Хуан Цзи відвідує Францію, Англію, Німеччину, Італію, Нідерланди, де знайомиться з культурними здобутками у сфері архітектури, живопису, музики. Після повернення у 1929 році до Китаю почав

¹ Колекція посмертних творів Хуан Цзи (Підтом з теорії літератури). Видавництво літератури та мистецтва Аньхой, видання 1997 року. 参见《黄自遗作集》(文论分册)·安徽文艺出版社·1997年版。

² Колекція посмертних творів Хуан Цзи (Підтом з теорії літератури). Видавництво літератури та мистецтва Аньхой, видання 1997 року. 参见《黄自遗作集》(文论分册)·安徽文艺出版社·1997年版。

працювати в університеті Шанхай Худжіан (нині – Шанхайський політехнічний університет) на факультеті музики; від 1930 року основним місцем праці став Шанхайський державний музичний університет (викладач музично-теоретичних дисциплін, декан факультету).

Водночас він займався громадською діяльністю: він засновник та головний редактор (разом із Сяо Юмей) «Нового нічного» журналу, створив Шанхайський симфонічний оркестр – перший оркестр, що повністю складався з китайців.

Коли 18 вересня 1931 року в Китаї розпочалася війна з Японією, Хуан Цзи взяв активну участь в організації професорсько-викладацького складу та студентів у допомозі армії; створив хорову композицію «Проти ворога пісня», слова і музика якої спрямовані на протистояння загарбникам, хор «Різнобарвний прапор майорить на вітрі».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та китайські музикознавці доволі часто звертались до питання становлення та розвитку вокального жанру – китайської художньої пісні, старались створити життєвий та творчий портрет одного з основоположників жанру – Хуан Цзи.

У дисертації У Хунюаня «Китайська художня пісня: історія та теорія жанру» автор досліджує філософське, естетичне та символічне навантаження особливостей класичної китайської поезії. Автор розглядає взаємовплив традицій китайської поезії та німецької *Kunstlied* у вибраних творах та вокальному циклі «Три бажання троянди» Хуан Цзи.

Дослідник китайської музичної культури Чень Менмен у праці «Хуан Цзи – композитор і вчений: творчі звершення фундатора національної музичної китайської культури новітньої доби» окреслює постать та спадщину Хуан Цзи у контексті формування національної музичної китайської культури, його роль у вихованні першого покоління китайських композиторів.

У статті «Естетичні характеристики художніх пісень Хуан Цзи» Гоу Ін дає образну та естетичну оцінку композицій Хуан Цзи.

Твори самого композитора та його роздуми про музику, місце митця у суспільно-історичному розвитку суспільства вміщені у двотомнику «Колекція посмертних творів Хуан Цзи», де перший том присвячений питанням теорії літератури, а другий – збірною вокальної музики композитора.

Але ні в китайському, ні в українському музикознавстві не знаходимо праць, у яких здійснено детальний комплексний аналіз вокальних композицій митця з виходом на особливості його музичної мови. Тому таке дослідження є **актуальним** та корисним у розвитку китайського та українського музикознавства, а також для виконавців-вокалістів у глибшому розумінні ними задуму твору.

Отже, **мета** пропонованої статті – продемонструвати синтез системи символів національної китайської традиції та рис західноєвропейської музики у творі, відтак стильове спрямування митця, здійснивши комплексний аналіз музично-виражальних засобів відповідно до образно-змістового навантаження. Під час аналізу використовуватимемо прийняту загальноєвропейську термінологію, оскільки знані китайські музикознавці, зокрема Чу Ванхуа (автор понад десяти теоретичних праць), рекомендують послуговуватись саме нею.

Методологічна основа роботи зумовлена структурою і художньою специфікою об'єкта і включає: музично-стильовий підхід і комплексний музикознавчо-структурний аналіз самого музичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Протягом свого недовгого творчого шляху Хуан Цзи займався композицією лише 8–10 років, залишивши понад 40 творів.

Основним жанром творчості Хуан Цзи є художні пісні. У період процвітання пісенного мистецтва 1930-х років його доробок став значущим та вагомим у розвитку жанру. Композитор прагнув інтегрувати характерні риси західних зразків вокального мистецтва у національну музичну традицію. Його перу належить низка творів: «Хотів би знати своє майбутнє (Віщун)» (1932 р. на вірші Су Ши), «Квітка – не квітка» (1933 р. на вірш Бо Цзюй), «Ода сходження на вершину» (1934 р. на вірш Ван Шо) та ін.

Вірш «Три бажання троянд» був написаний у червні 1932 року дослідником класичної літератури та поетом Лонг Ці (龙七, Лонг Юйшеном)³, музика – талановитим Хуан Цзи.

У короткій інформації про історію створення поезії дослідники пишуть таке. У той час у Китаї була Громадянська війна – китайське суспільство переживало низку соціальних потрясінь, серію гострих збройних конфліктів⁴. Після битви під Сонгху поет Лонг Ці, викладач Національного музичного коледжу, пішов до університетського містечка (кампусу). Побачивши зів'ялі троянди скрізь на кампусі, він засмутився і передав свої відчуття та емоції у віршованих рядках.

Як і всі великі митці, Хуан Цзи вважав, що музичне мистецтво повинно бути тісно пов'язане з життям, часом, народом і суспільством: «Будь-яке велике мистецтво є зображенням нації та суспільства». Велика музика має бути криком нації, а звук, який вона видає, є стійким і надихаючим. Хуан Цзи стверджував, що «мистецтво є вираженням життя», а «мистецтво епохи виражає життя епохи»⁵.

«Три бажання троянд» було створено після інциденту «18 вересня»⁶, коли країна переживала хвилювання, а люди терпіли приниження. Щоб висловити свої почуття до країни та нації, щоб передати свої емоції, Хуан Цзи уклав слова Лонг Ці у художню пісню. Через образ троянд, їх символічне навантаження він виразив свою безпорадність перед суспільною ситуацією, а також хвилювання за долю країни.

³ Лонг Ці (Лонг Юйшен, 26 квітня 1902 р. – 18 листопада 1966 р.) – відомий дослідник класичної літератури та поет; справжнє ім'я – Лонг Мусюн, на ім'я Юшен, на прізвище Реньхан, уродженець округу Ванзай провінції Цзянсі. Працював професором Цзінанського університету, Університету Сунь Ятсена, Центрального університету та Шанхайської музичної консерваторії.

⁴ Громадянська війна в Китаї – серія збройних конфліктів на території Китаю між силами, підконтрольними владі Китайської Республіки, та китайськими комуністами, в 1927–1950 роках (з перервами). Війна почалася 1 серпня 1927 році після Північного походу, у ході якого за рішенням правого крила Гоміньдану, на чолі якого стояв Чан Кайші, розірвали союз між Гоміньданом і КПК». Громадянська війна в Китаї. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%97.

⁵ Колекція посмертних творів Хуан Цзи (Том вокальної музики), Видавництво літератури та мистецтва Аньхой, видання 1997 року. 参见《黄自遗作集》(声乐分册)·安徽文艺出版社, 1997年版。

⁶ Мукденський, або Маньчжурський, інцидент 18 вересня 1931 року – важлива подія в історії республіканського Китаю, яка передувала японському захопленню Маньчжурії та початку Другої китайсько-японської війни (1937–1945). Громадянська війна в Китаї. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%97.

«Три бажання троянд»⁷

Троянда, троянда (т.т. 4–6)⁸

Цвіте за зеленим плотом (т.т. 7–8)

Троянда, троянда (т.т. 9–11)

Цвіте за зеленим плотом (т.т. 11–12)

Я б хотіла ті вітри дальні (т. 13–

Що заздрять мені,

Не завдали кривди мені т. –16)

Я б хотіла, аби ті добрі подорожні (17–

Що люблять мене

Не зривали мій цвіт. –20)

Я б хотіла, щоб моя краса була вічною (21–

Аби лише втримати молодість. –25)

У поетичних рядках Лонг Ці закладена традиційна китайська система символів. Водночас у музиці вокального твору Хуан Цзи використана низка інтонацій-співзвуч, притаманних європейській романтичній музиці.

Поетично-символічний задум вірша втілений композитором у двочастинній формі вокальної мініатюри зі Вступом (1–4 т.т.) та заключенням (28–29 т.т.).

Імпресіоністична картина тонких перемінних відтінків настрою-стану зображена композитором уже в чотиритактовому вступі (фортепіано та скрипка), тематичний матеріал якого далі використаний у зображенні образу-настрою. Трихордна початкова висхідна поспівка містить питання – «e¹-gis¹», а низхідний секундовий хід із поєднанням затримання та переднімання «(gis¹) fis¹– fis¹» звучить частковою відповіддю. Висхідному секвенційному розвитку (друга ланка із рухом на в. 3, 1–2 т.т.) з перегармонізацією, ніби висловленому «питанню» звучить «відповідь» – низхідний рух «h¹-gis¹-e¹- fis¹-gis¹-e¹», – розгортання та заключення побудови (3.4 т.т., рис. 1).

Рис. 1. Хуан Цзи «Три бажання троянд». Вступ. 1–4 т.т.

⁷Переклад зроблений автором статті.

⁸Цифри у дужках відповідають тактам музики відповідно до перекладу поетичного тексту.

У плані гармонії – у першій ланці звучать дисонантні співзвуччя субдомінантової сфери: $^1| S^4_3 - \Pi_2|$, перегармонізація трихорду – тоніко-субдомінантові консонантні співзвуччя $^2| T_{53}^4 \text{ } ^{4(-3)} - S|$, а розгортання – також на тоніко-субдомінантних акордах з повною каденцією: $^3| T_6 - VI - \Pi_{65} - D_7 \text{ } ^{64}| T_{53} -|$. Отже, фольклорні елементи поєднуються із співзвуччями мажоро-мінорної системи з акцентом на тоніко-субдомінантові функції, притаманні гармонізації народно-пісенних зразків. Водночас гармонію перших двох тактів можна трактувати як збагачену неакордовими звуками – затриманнями та передніманнями.

«Будівельним матеріалом» мелодики першого куплету послужила початкова трихордно-дихордна поспівка зі Вступу. Дві фрази у варіантному проведенні зазнають певних інтонаційних змін на тлі перегармонізації у фортепіанному супроводі. Порівняно зі вступом, перша фраза збагачується відхиленням у тональність субдомінанти: $E\text{-dur}^5| S^4_3 - \Pi_2 \text{ } ^6| D_7 - - - \rightarrow^2| S (A\text{-dur}) - \Pi_6 \text{ } ^8| K_{64} - D_7 |$. У другій фразі композитор вводить двічі зменшену гармонію $DVII_7$ (по $E\text{-dur}$ -у), що вносить певне напруження та тривогу перед висловленням трьох бажань (тт. 5–8, 9–12). Вокальна партія дублюється у верхньому голосі фортепіано (перша фраза), таке ж дублювання зустрічаємо у партії скрипки та мелодичній лінії фортепіано у Вступі. Такі прийоми притаманні солоспівам та романсам у європейській музиці (рис. 2).

Рис. 2. Хуан Цзи «Три бажання троянд». Ч. 1. 5–9 т.т.

Поетичні рядки про три бажання укладені у три наспівні синкоповані із секвенційним та варіантним розвитком мелодичні лінії. Різні відтінки почуттів та емоцій головної героїні підкреслюються і гармонією: переважаючими субдомінантовими співзвуччями та побічною домінантою у відхиленнях і модуляціях. У тональному плані є гра мажоро-мінору: $cis\text{-moll} - E\text{-dur} - cis\text{-moll} - E\text{-dur}$. Підходом до кульмінації є секвенційне проведення першої та другої фраз із початковим секундово-секстовим ходом « $gis1 - a1 - gis1 - e2$ » та « $fis1 - gis1 - fis1 - dis2$ », відповідно у $cis\text{-moll} - E\text{-dur}$ (рис. 3).

У самій кульмінації – третьому бажанні «*Я б хотіла, щоб моя краса була вічною. Аби лише втримати молодість*» (21–25 т.т.) – секстовий хід змінюється на октавний « $gis1 - a1 - gis1 - gis2$ » (21–22 т.т., рис. 4).

Напруження у гармонії досягається низкою відхилень, еліптичним зворотом та дисонантним співзвуччям $^{25}| DVII_{65} - ^{26}| D^{4(-3)} - D_7 \text{ } ^{627}| T^{28}| T^{29}| T ||$

Рис. 3. Хуан Цзи «Три бажання троянд». Ч. 2. 15–19 т.т., вокальна партія

Рис. 4. Хуан Цзи «Три бажання троянд». Ч. 2. 20–24 т.т.

Перемінність відтінків душевного стану досягається також із допомогою неперіодично-перемінного розміру 6/8, 9/8, темпових та динамічних градацій – *andante*, *rit.*, *contenrezza*, *roco agitato*; *p*, *mp*, *ppp*.

Висновки. Музично-виражальні засоби, використані Хуан Цзи, тонко передають образно-настрійний задум поезії та його розуміння митцем. Мелодія твору романсового складу наслідує душевні пориви головної героїні. Гармонічні засоби підтримують та підсилюють градації відтінків настрою троянди.

До акомпанементу фортепіано цієї пісні додається скрипка. Її прекрасний лірично-романтичний тембр, наближений до людського голосу, у поєднанні з фортепіано та вокальною партією робить фактуру музики багатшою та повнішою.

Тоді коли у вірші Лонг Ці виникає характерна для китайських поетичних текстів система символів, музично-виражальні засоби Хуан Цзи «відповідають» їм належними інтонаційними знаками, принципами розвитку музичного матеріалу європейського романтичного походження. Мова та почуття ліричної героїні представлені у тісному переплетенні з образами та картинами природи, що властиво і китайській, і європейській традиціям.

Література

1. А Гудаму. Академічне вокальне мистецтво Китаю в контексті сучасної музикології. *Культура України*. Випуск 67, 2020. С. 89–97.
2. Ма Вей. Концепція форми в музиці Китаю і Європи: аспекти композиції та виконавства : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.03 «Муз. мистецтво». Одеська держ. муз. акад. ім. А.В. Нежданової. Одеса, 2004. 16 с.
3. Гоу Ін. Естетичні характеристики художніх пісень Хуан Цзи. Центральний Китайський педагогічний університет, 2007. № 5, с. 38. 琿瑛.黄自艺术歌曲的美学特征[D].华中师范大学, 2007.5:38.

4. «Колекція посмертних творів Хуан Цзи» (Підтом з теорії літератури). Видавництво літератури та мистецтва Аньхой, видання 1997 року. 参见 «黄自遗作集» (文论分册) · 安徽文艺出版社1997年版。
5. «Колекція посмертних творів Хуан Цзи» (Том вокальної музики). Видавництво літератури та мистецтва Аньхой, видання 1997 року. 参见 «黄自遗作集» (声乐分册) · 安徽文艺出版社 · 1997年版。
6. У Хунюань. Китайська художня пісня: історія і теорія жанру : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Спеціальність 17.00.03 «Музичне мистецтво». Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського, Харків, 2016, 18 с.
7. Чень Менмен. Герменевтичні глибини композиторської інтерпретації образів класичної китайської поезії у вокальних мініатюрах Хуан Цзи. *Культура України. Серія: Мистецтвознавство* : збірник наукових праць. М-во культури України. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2017. Вип. 57. С. 174–182.
8. Громадянська війна в Китаї. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%9A%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%97.

